

ANTROPONIMIA ȘI DIALECTOLOGIA, O RELAȚIE NECESARĂ

IULIA MĂRGĂRIT

Institutul de Lingvistică al Academiei Române „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”, București
inst@lingv.ro

Cuvinte-cheie: analogie, antroponim, onomastică, sinonim.

Mots clés: analogie, anthroponyme, onomastique, synonyme.

Relația dintre cele două ramuri ale lingvisticii menționate în titlu, deja semnalată (Ionică 1984:93), ne-a fost actualizată de lectura lucrării lui Iorgu Iordan, *Dicționar al numelor de familie românești* (= DNFR). Parcurgând pagină după pagină, am constatat că analizele efectuate de autor, în numeroase cazuri, ar fi putut beneficia de unele completări sau chiar rezolvări diferite cu aportul dialectologiei. Pentru ilustrare, ne-am oprit asupra câtorva articole, susceptibile de a fi discutate în vederea unor noi soluții, ori numai completate, în locul celor oferite de autor. Se cuvine să spunem, de la început, că acestea parvin din perspectiva dialectologică aplicată, pentru că purtătorii numelor selectate de Iorgu Iordan reprezintă, în marea lor majoritate, vorbitori de grai. Aplecarea autorului, într-un moment anume din activitatea sa, asupra antroponimelor ne este explicată chiar de către acesta: *La fel cu toți membrii corpului didactic nemobilizați [pe frontul Primului Război Mondial] devenisem șomer... profesional vorbind [...]. Ministerul Instrucțiunii Publice, la propunerea Ministerului de Război, ne-a invitat să lucrăm ca statisticieni în spitale: să întocmim fișe personale pentru toți militarii, indiferent de grad, care au fost internați. Am lucrat ca statistician și în folos profesional, căci culegeam nume de familie pentru viitoarea mea lucrare, aflată în curs de elaborare, **Antroponimia românească** (Memorii, I: 294). Informațiile astfel dobândite au fost completate și în alt mod: *De pe front, știrile erau de două feluri. Unele constau în buletine [...] despre mersul războiului și, absolut regulat, în liste nesfârșite de morți dispăruți. Aceste ultime informații mă interesau și din punct de vedere profesional, întocmai ca statisticile pe care le făceam la spitalul meu. De atunci datează baza cea mai importantă a fișierului meu antroponimic (ibidem, 296). Majoritar, în componența fișierului, intrau numele soldaților, în timp de pace, țărani. Cu alte cuvinte, vorbitori de grai.**

Situațiile compatibile cu alte interpretări, din punctul de vedere al dialectologiei, sunt de diverse tipuri. În vederea comentariului, am încercat o minimă sistematizare prin gruparea acestora după problematica ridicată.

Explicația, de altfel, succintă, din dicționar, necesită un adaos interpretativ pentru elucidarea deplină a antroponimului. Cu alte cuvinte, pentru a fi completă.

SCL, LXX, 2019, nr. 2, București, p. 259–268

Cută: *cută* ‘îndoitură, încrețitură’; cf. și gr. *kuta(s)*¹.

Soluția adoptată de Iorgu Iordan nu pare convingătoare. Mai întâi, semantismul este indicat parțial. Preluăm după DEX definiția integrală: *cută* 1. ‘îndoitură (adâncă) într-un obiect de îmbrăcăminte; încrețitură, fald, creț, pliu’; ‘urmă, dungă, rămasă pe o țesătură sau pe o hârtie, pe locul unde au fost îndoite’. Apoi, ne îndoim de faptul că un cuvânt de mică importanță, în viața socială, cum este acesta, ar fi putut să fie reținut ca antroponim, cu funcție de „etichetă”.

Date fiind cercetările recente, efectuate asupra graiurilor muntenesti, avem o altă propunere, aparent pentru același cuvânt, dar de o altă origine decât împrumutul bulgar *kuta* cu reflexul *cută* ‘îndoitură...’ (DEX, s.v.).

Cută s.f., pl. *cute* a fost identificat cu multiple atestări din domeniul gospodăriei țărănești în materialele recent colectate din aria sudică, după cum urmează: 1. Gl. Olt. / pct. 998; ALRR–Munt. și Dobr. (fișa a șasea); Gl. Munt. / pct. 777, 781, 784, 815, 821, 849 ‘bucățică, cub de zahăr’: *Pă colaci pune și ea vo cută de zaar* (Gl. Olt. / pct. 998, Islaz, fostul raion Turnu-Măgurele). 2. ‘bucată, felie’: [Bumbacul] *il scoți din alea [= măciulii] că să scoate singur din alea, să despică ca cutile de pepene [...], parcă este felii de pepene* (TDM III: 519, pct. 826, Ghimpați, Ilfov). Cu înțelesul ‘cub de zahăr’, *cute* a mai fost înregistrat în Argeș (*Lexic reg.*, II: 13) și în Oltenia (Bărbuț, Dicț. olt.), iar în Teleorman ca diminutiv: *Colacii se numeau bobârnaci, iar bucățelele de zahăr cutișoare* (AER: 259). O dovadă a răspândirii cuvântului, cu semnificația ‘felie’, o constituie prezența acestuia la etnicii români din Bulgaria: *Pă cartofi i tăiem așa, să fie mai mici cutele* (TD–Bulg., Gl.).

Și sursele mai vechi confirmă semantismul ‘felie’, chiar mai diversificat, pentru *cută*, prin raportare, în general, la fructele, legumele de formă sferică, susceptibile de a fi tăiate în acest mod: *Dintr-o ridiche, patru feluri de mâncare se face: rasă și nerasă, cute și felii* (A. Pann, *apud* Zanne, P., IV: 101). *Unchiașul se șterse cu o cută de măr la ochi* (Delavrancea, *Opere*, II: 2). *O cută de pepene / Trece printre fire repede* (*Suveica*, în MAT. FOLK.: 554). Versiunea aceleiași ghicitori, dintr-o altă colecție de folclor, confirmă semantismul: *Felia de pepene / Trece pe sub poduri repede* (Teodorescu, P.P.: 246).

Evident, *cută* ‘îndoitură’ și *cută* ‘felie’, prin înțeles și origine, reprezintă cuvinte diferite. În toate contextele dezvoltate, *cută de pepene, de măr, de ridiche, de zahăr*, în realitate inovații lexicale, punctul de plecare l-a constituit paronimul *cute*. Acesta din urmă face parte dintr-un cuplu lexical care divide dacoromâna în două jumătăți: nord/sud, conform dubletului *cute/gresie*. Moștenit din latină, *cotem, cute* ‘piatră de gresie pentru ascuțit unelte tăietoare, mai ales coasa’, s-a păstrat activ, până astăzi în aria nordică. El a cunoscut dezvoltări de sens, nesemnificate încă, deși cea dintâi atestare reperată de noi, datează de la începutul secolului trecut: *Merge hâda la zăton. / Cu o cute de sapon / Să se spele ca de domn! / Eu mă spăl cu apă rece / Și pe hâda oi întrece!* (Bud, P.P.: 55/93).

¹ Primul alineat, paragraf, de la caz la caz, reproduce integral prezentarea efectuată de Iorgu Iordan.

În sintagma *cute de sopon*, o metaforă, se are în vedere dimensiunea obiectului determinat, redus prin consum până la similitudine cu modelul. Provenind din Maramureș, compusul s-a fixat ca atare, în aria nordică, structura fiind atestată și în Basarabia (v. *Dicț. dialectal*), iar în ALM II/1, h. 678, pct. 6, 10 s-a înregistrat aceeași sintagmă: *cute de sopon*.

Prezentarea de mai sus, excesiv de detaliată, a urmărit să demonstreze șansele cuvântului *cută* ‘felie’ de a fi fost selectat în nomenclatorul onomastic. Un element de sprijin îl constituie faptul că chiar DNFR înregistrează, cu această funcție, unele sinonime: **Felie**: *felie*; **Scrija**: *scrijea* în expr. *scrijea de pâine* ‘felie de pâine’; cf. 10 *scrijele* (pl.) ‘felii de fructe’ al cărui singular trebuie să fie *scrijea*.

Dudulan: *Dudu* (v. mai sus, s.v.), cu suf. *-(l)an*.

„Mai sus”, la indicația autorului, figurează următoarele:

Dudu: *dud*; cf. gr. *dudu* și ung. *dudu* ‘prostănac’.

Față de comentariul lui Iorgu Iordan, adăugăm informația că în graiurile oltenesti (Bărbuț, *Dicț. olt.*; DLR) este atestat derivatul *dudul(e)an* < *dudă* (între alte sensuri) ‘lujer, tulpină de ceapă’. Optăm pentru derivat, întrucât acesta, metaforic, poate fi atribuit unei persoane subțiri și înalte. De multe ori, antroponimele provin din porecle agreate de vorbitori tocmai pentru expresivitatea lor și, în consecință, pentru impactul asupra comunității.

Patraulea: *patraulă*, variantă a lui *patrulă* cu suf. *-ea*.

Pentru elucidarea completă a antroponimului, ar fi fost util să se precizeze de ce *patraulă* și nu *patrulă*? S-ar fi clarificat astfel varianta aberantă în raport cu vocabula de bază. Așadar, conform observației de mai sus, menționăm că *patraulă* a rezultat în urma contaminației cu un cuvânt din același domeniu de referință: al pazei asigurate de cei care efectuau serviciul militar. Avem în vedere, în acest caz, împrumutul de origine turcă *caraulă*. Dacă excludem contaminația, la același rezultat s-ar fi ajuns și prin refacerea neologismului *patrulă* < germ. *Patrulle* de către ostașii țărani, sub impulsul cuvântului bine-cunoscut preexistent: *caraulă*.

Pântecan: *pântec*, cu suf. augmentativ *-an* sau (și) < n. top. *Pântecani*.

Numele analizat nu pare o creație spontană și nici independentă, ci mai degrabă imitativ-analogică.

Ca și *Burtan*, înregistrat în DNFR, *Pântecan* constituie probabil, la origine, o poreclă pentru o persoană cu *pântec* (*burtă*) mare.

În aceeași ordine de idei menționăm *Foltea* cu următoarea prezentare în DNFR:

Foltea: *foltea* (poreclă dată unui ‘om cu pântecul mare (și) care mănâncă mult’; cf. n. top. *Foltea* (Ardeal)).

Toponimul care indică provincia, ca element lexical specific acesteia, ar fi putut apărea mai întâi ca poreclă, după care ar fi urmat conversiunea în antroponim. Problema ar părea încheiată din punctul de vedere al autorului, numai că din punctul de vedere al informației dialectologice caracterizarea nu este completă: porecla a avut ca punct de plecare *foale* s.f. ‘pântece, burtă’ < lat. *follem*, cu circulație în aria nordică. Cuvântul face parte dintre elementele lexicale definitorii ale dacoromânei, după provincii, implicate în definirea unor arii corelative: *burtă, pântece, pâncete, foale*. Cât privește *foltea*, acesta pare o creație lexicală analogică, urmând îndeaproape modelul *Burtea*, de altfel înregistrat chiar în DNFR: **Burtea**: *burtea* ‘poreclă dată unuia cu burtă mare, bine nutrit sau unui mâncău’. Ca derivat, după modul său de formare, *Burtea* prezintă analiza *burtă* + suf. onomastic *-ea* (Vintilă Rădulescu 1967: 47), model reluat și în *Foltea*.

Comentariile autorului valorifică sursele externe în detrimentul celor interne:

Călăreanu: gr. *kalaris*, cu suf. rom. *-eanu*; de la *călare* nu văd cum s-ar fi putut deriva acest nume.

Nu putem fi de acord cu etimonul grecesc propus de autor și nici cu imposibilitatea de derivare prin mijloace interne. Termenul indicat din greacă nu există în limba română într-o variantă anume, pentru a fi fost selectat ca bază derivativă. Dacă procedăm la analiza antroponimului, componentele analizabile ne pot conduce către adevărul lingvistic. Prin degajarea afixului specific onomasticii, *-eanu*, rămâne o bază *călăr* – pe care o putem corela cu arhaismul *călariu* ‘călăreț’, moștenit din latină *caballarius*, element lexical specific secolului al XVI-lea (Densusianu 1961: 313; Rosetti 1986[1968]: 392; Dimitrescu 1973: 136). Termenul, ieșit din uzul limbii standard, supraviețuiește în creația folclorică: *Să-l ridice la rang mare, / La rang mare-al oștilor, / Mai mare al călărilor* (Teodorescu P.P.: 52, după DA). Deși a preluat citatul, dicționarul-tezaur îl suspectează: „[colinda] nu poate fi populară” (DA, s.v.). Dar publicarea textelor dialectale din Muntenia aduce probe în favoarea arhaismului „retras” la nivel dialectal: *Duminică să ducea mireasa ș-ducea apă de dimineață... făcea bradu, dup-aia venea giner[e]le cu ... nunta ca să o ia, cu nuntași. Era călări, călărași mulți acolo, bărbați... Ei venea, spunea orățile [sic!] acolo afară și mireasa era-n cas și ginerele era călare pă cal, era frumos atuncea, acu nu mai e!* (TDM I: 81, pct. 679, Cepari, Argeș).

Calitatea de s.m. pl. a cuvântului în discuție, *călări*, poate fi dedusă și după faptul că este precedat de un sinonim, *nuntași* și urmat de un altul, *călărași*. Astfel poziționat, semantismul acestuia e marcat suplimentar: *călăraș* ‘călăreț care însoțește mirii, în ceremonialul nunții’ (DA, s.v. 4.), deci = *călariu*; *nuntaș* ‘flăcău participant călare în alaiul unei nunți’ (DM, s.v.) = *călariu*, de altfel atestat de textele folclorice: *Unchiule, dă-mi și mie ăl cal să mă duc nuntaș, cum era nainte nuntașii* (Scornicești, Olt., FOM VIII: 108). Cercetările recente, efectuate în comunitățile românești din Bulgaria au relevat conservarea cuvântului și de cealaltă

parte a Dunării: *Vine oștire multă, călări și adună oi, adună vite, și duce la voi în România!* (TD–Bulg., Gl.).

În sprijinul ipotezei propuse: *călaru* + suf. *-eanu*, aducem argumente de felul toponimului *Călarăși*, de la care se revendică antroponimul *Călăreșeanu* (DNFR, s.v.) sau *Călăreți*, com. Tămădăul Mare, jud. Ilfov (v. *Indicator*), ca procedeu de promovare a cuvântului în toponim. Dată fiind existența acestei posibilități, nu excludem ipoteza unui nume topic similar, *Călări* (astăzi dispărut), de la care să fi descins, pe baza aceluiași derivativ *-eanu*, un antroponim *Călăreanu*, analizabil, totodată și prin numele comun, arhaic, *călaru*, pl. *călări* (cf. Eminescu, *Scrisoarea III: Durduind soseau călării ca un zid înalt de sulii, / Printre cetele păgâne trec rupându-și large ulii*).

Chitușca [sic!, prin omisiunea probabilă a semnelui diacritic]: *Chitu* (v. numele precedent), cu suf. diminutival *-ușcă*. La numele precedent găsim următoarele:

Chitu: bg. *kito*; cf. și *chit* ‘balenă’; cf. numele topic *Chitul*.

În locul împrumutului din bulgară și celelalte, ca etimon, propunem derivatul românesc *pițușcă* (înv. și reg.) ‘pâine mică; chiflă’, cu multiple atestări în DLR, răspândit în Munt. și Mold., în ultima dintre provincii putând dezvolta, în conformitate cu fonetica locală, var. *chitușcă*. Mai adăugăm și faptul că genericul *pâinișoară* figurează în DNFR, ca antroponim. Este un argument în plus pentru a respinge rezolvarea lui Iorgu Iordan.

Ciatoroschi: sl. (poate, în primul rând, bg. *Čotorovski*).

Ciatorosu: *ciotoros* ‘cu cioturi sau cepuri multe, ca bradul’; ‘zbârlit, stufos, care nu s-a pieptănat’.

Cel puțin faptul că numele imediat următor, după Ciatoroschi, din DNFR, este *Ciatorosu* ne obligă să nu ignorăm posibilitățile interne de creare a antroponimului. Întrucât adj. *cioturos*, de largă circulație în spațiul limbii române, a fost selectat ca antroponim, originea românească a acestuia rămâne deasupra oricărei îndoieli. Ca atribut uman, Iorgu Iordan îl glosează corespunzător ‘zbârcit, stufos, care nu s-a pieptănat’, în conformitate cu glosa adj. în sens propriu ‘cu cioturi sau cepuri multe, ca bradul’.

Adaosul secvenței terminale, *-schi*, într-o zonă de „presiune” slavă reprezintă o explicație plauzibilă. Chiar DNFR oferă astfel de cazuri, rezolvate în consecință de Iorgu Iordan. **Cherdivăreanu**: *pierde-vară*, cu suf. antroponimic *-eanu* și cu fonetismul regional *ch(i)e* < *pie* este urmat de **Cherdivarenko**, căruia i s-a înlocuit, prin suf. ucr. *-enko*, sufixul originar. Considerăm că *Ciatoroschi* ar fi trebuit analizat în mod similar.

Dilă, același cu *Dila*, unde găsim următoarele:

Dila < bg. *Dila*, fem. lui *Dilo* (< *Dimităr*).

În locul explicațiilor puțin convingătoare, luăm în calcul posibilitățile interne, de analiză a antroponimelor, la nivel dialectal, care, în chip firesc au prioritate în opțiunea interpretativă, prin raportare la cele externe. De această dată, avem în vedere un element arhaic *delă* ‘treabă, faptă (rea), păcat’ cu var. *deală*, împrumut de origine slavă (DLR, s.v.), atestat începând de la Coresi, continuând cu cronicarii: *Pre toș[i] și-i duci la moarte, pre mulț[i], fără de deală* (M. Costin, după DLR). Revigorat, în timpul Regulamentului Organic prin limba rusă, cuvântul cunoaște o specializare de sens ‘dosar juridic, afacere’, pentru puțin timp, întrucât penetrarea împrumuturilor romanice i-a limitat circulația. Oricum, resuscitarea acestuia s-a reflectat și în diminutivul creat, *delcă* (învechit) ‘dosar cu acte’: *Pe acest răspuns, jude[cătorul] au pus rezoluție ca să se alătoreze la delcă* (Iorga S.D., după DLR), promovat în antroponim (v. *madam Delcă*, personajul principal din romanul *Dimineața pierdută* de Gabriela Adameșteanu). Frecvența cuvântului, în anumite etape din istoria limbii, se reflectă în expresiile dezvoltate: *a da (a intra) într-o delă* ‘a o păți, a da de naiba’; *a pune la delă* [fig.] ‘a da uitării ceva, pe cineva (având soarta unui dosar abandonat)’. Cuvântul, ca și varianta târzie, *dilă*, atestate pentru sec. al XIX-lea, consemnate în BL, XI: 89, ar fi putut deveni poreclă, mai înainte de a ajunge un antroponim propriu-zis.

Dungaciu; cf. bg. *dongo* și ung. *dungani* (și *dongani*) ‘a bâzâi, a zumzâi’.

Pe terenul limbii române, antroponimul corespunde unui adjectiv omonim, derivat de la *dungă* ‘parte, extremitate’ (DLR, s.v.) din expresia *a fi într-o dungă* ‘a fi nebun’ (DL, DM, DEX). Pe baza acesteia s-a conturat derivatul adjectival *dungaci* (DLR, s.v.). De prisos să adăugăm că explicația antroponimului, pe baza posibilităților interne, este pe deplin satisfăcătoare ‘încăpățânat, îndărătnic, inflexibil’ și că apelul la surse străine, din afara limbii române, nu se justifică. De altfel, este și greu de imaginat cum ar fi intrat în relație afixul românesc *-aci*, cu niște baze neconfirmate în lexicul limbii române.

Mercan: bg. *Merko* sau (și) *Merka* cu suf. *-an*; cf. și *Mircan* (v. mai departe s.v.). „Mai departe” [La indicația autorului] *Mircan*: bg. *Mirkan*.

Antroponimul poate fi corelat cu datele din dicționarul-tezaur, unde, într-o variantă feminină, figurează *Miercana*, ca s. f. ‘vacă (născută miercurea)’. Ulterior, p. ext., frecvența numelui a dus la generalizarea acestuia ca alt nume pentru vacă: *miercana* s.f. pl. *miercane*: *Bătătura nu mai încăpea de vite, păsărima și lighioi... Mugeau de zguduiau casa miercanele [...] rupeau pământul în fugă* (Delavrancea, S.: 17). Se înțelege că, de la caz la caz, în funcție de genul vițelului nou-născut *miercurea*, prin derivare regresivă, s-a creat și denumirea corespunzătoare, pentru masculine: *Mircan* > *Mercan*. Cu timpul, aceasta a fost preluată ca nume injurios pentru oameni. Calitatea de poreclă a asigurat trecerea în categoria numelor de familie.

Interpretarea personală prevalează în detrimental realității lingvistice:

Chitroagă: pare a fi o variantă regională (cu epenteza lui *-o-* și cu schimbarea genului) a lui *pitrog* ‘pește mic’.

Pentru a analiza termenul, DNFR a luat în calcul unele schimbări ipotetice care să justifice evoluția *pitrog* > *chitoroagă*, ipoteză și rezultat final, printr-un accident fonetic puțin probabil, ca explicație, și modificare de gen.

Mai întâi, punctul de plecare propus de Iorgu Iordan nu se motivează, de vreme ce *chitoroagă* ‘piftic’, ca var. pentru *cotoroage* s.f. pl. ‘idem’, cu circulație în Transilvania și în Banat (TDRG, CADE, DA, s.v.) este atestat: *În ziua de Crăciun, dimineața, se dă de pomană morților, colaci cu lumânare, cotoroage* (Marian, *Înmormântarea*, 380, după DA). Față de *cotoroage*, *chitoroagă* constituie o inovație fonetică din seria *chimeșă* < *cămeșă*, fenomen propriu zonei nordice (*Tratat*: 292). Modificarea fonetică este dublată de una morfologică prin dezvoltarea unui nou singular, *chitoroagă*, de la pluralul preexistent.

În prezent, var. *chitoroagă* s.f., pl. *chitoroage* supraviețuiește în vocabularul comunităților românești enclavizate din spațiul exsovietic, conform celor mai recente cercetări întreprinse în regiune (v. TD–Bas, Gl., TD–Nistru, Gl., TD–Ucr., Gl.), în simetrie cu sinonimul *răcitură* s.f., pl. *răciturii*.

Dulf(u) < *Rodulfu* (< *Rudolf*), DO.

În cazul analizei propuse, este greu de crezut că între altele, numele de familie al povestitorului popular, Petre Dulfu, provine de la prenumele german Rudolf. Cu siguranță este vorba de arhaismul *dulf*, de origine slavă (DLR, s.v.), variantă pentru *dolf*, de obicei, complinit prin secvența *de mare* ‘delfin’ sau, prezent în colinde, ‘ființă supranaturală’. Se probează și prin acest caz faptul că onomastica constituie una dintre modalitățile de a teauriza cuvintele ieșite din uz.

Străchineală: *strachină* cu suf. *-eală*.

Soluția expeditivă, adoptată de autor, este greu de acceptat prin asocierea unui substantiv cu un formant, eminent verbal. Ocupându-se în mod expres de suf. *-eală*, Elena Ciobanu (1960: 131) subliniază specificul particulei de a deriva teme verbale. Între acestea menționează și câteva excepții, constând din teme nominale. Dacă le verificăm, acestea, una după alta, se înscriu în normalitatea afixului, după cum urmează: *băială* < *bai*, în realitate s-a avut în vedere expresia *a avea bai*, în afara căreia afixul ar fi inactiv; *cămășuială* ‘(în cariere) strat de piatră dezagregată care acoperă masivele din care s-a desprins’, analizat de autoare prin *cămeșuie*, de fapt se corelează cu verbul *cămășui* (DEX, s.v.); *negureală*, după E. Ciobanu s-ar raporta la *negură*, deși există *negura* (DA, s.v. *înnegura*); *dinteală* din compusul *spată cu dinteală* ‘spată cu dinți dubli’ face parte din terminologia războiului de țesut. Aceasta cuprinde deverbalele *băteală*, *năvădeală*, *urzeală* definind totalitatea firelor *bătute*, *năvădite*, *urzite*, față de care *dinteală* ar fi putut apărea prin analogie. În atestarea *îndinteală* ‘fir scăpat din spată’, provenind din localități situate în apropierea orașului Vatra Dornei (Gl. reg., s.v.), partea prefixală se explică prin compusul *fir în dinte*.

Prin urmare, și în cazul de față, apreciem că este implicată o formație atipică. Concret, ar fi vorba, pentru început, de un derivat *străchinea* s.f. cu pl. *străchinele*, înregistrat în DL, DM, DLR (*Luă 9 oale ulcelușe, / Luă 9 străchini străchinele... Puse masa să mănânce*, Șez., XII: 184). Pentru punerea de acord a formei, din punctul de vedere al categoriei numerice, s-ar fi creat un nou singular *străchineală* de la pluralul *străchinele*. Astfel de cazuri se întâlnesc în aria sudică a dacoromânei. Ne limităm la un singur exemplu, după DGS I unde, s.v. *căpistere*, figurează var. *căpesteală*, refăcută din *căpestele*, de asemenea, var. de la *căpeștere*, interpretată, după desinență, ca pl. Prin urmare, s-a procedat la refacerea unui sg. corespunzător: *căpesteală/căpestele*.

Șchiopârlan: creație de moment, cu intenții satirice, ca produs al unei contaminații între *șchiop* sau (și) *Șchiopu* și *țopârlan*.

Explicația ridică semne de întrebare atât din punctul de vedere al procesului imaginat, cât și al termenilor implicați. După cum se știe, în contaminație se angajează sinonime (Hristea 1968: 338), cu alte cuvinte, se atrag unități lexicale cu același înțeles, care se suprapun, ceea ce explică și iminența procesului. După cum se observă, *șchiop* și *țopârlan*, au în comun exclusiv particularitatea de a defini defecte, dar de naturi diferite și fără legătură între ele. Prin urmare, presupunem o cale diferită: *șchiop* ar fi primit un augment *-îrlă* (ca în *codârlă* < *coadă* – Pascu 1916: 367): *șchiopârlă* și în continuare un altul, suf. *-an*, *șchiopârlan*, cu evidente intenții peiorative (cf. pentru tranșa finală *găligan*, *vlăjgan*, împrumuturi din bulgară și sârbă).

Cazurile luate în discuție au urmărit să demonstreze necesitatea informației dialectologice în prelucrarea și evaluarea materialului onomastic.

Dat fiind faptul că majoritatea antroponimelor au fost recoltate în condiții de război, când combatanții trimiși în luptă nu erau alții decât țăranii din timp de pace, se înțelege că elementele dialectale în comentariul inventarului antroponimic nu pot fi ignorate.

Întinderea excesivă acordată, uneori, articolelor a fost strict demonstrativă, dorindu-se o pledoarie cu argumente factice în sprijinul unei strânse relații între antroponimie și dialectologie. În scopul obținerii de definiții compatibile cu spațiul unui dicționar onomastic, expunerile se pot restricționa la detaliile semnificative din definirea antroponimelor.

Dacă avem în vedere că majoritatea antroponimelor discutate aparțin, prin bazele lor, lexicului dialectal (*chitoroagă*, *cută*, *dudulan*, *dungaci*, *pântecan*, *foltea*), prin formă: *chitușcă*, *patraulea*, ca elemente regionale, ori ca elemente arhaice: *călariu*, *dulf*, atunci analiza acestora reclamă de la sine documentația dialectală. Fiind cel mai adecvat, pentru cazurile identificate, tipul de documentație orientează analiza către sursa reală a conturării numelor de familie în mediul lor de viață, excluzând izvoarele străine invocate în exces.

SURSE

- AER: *Sărbători și obiceiuri*. Răspunsuri la chestionarele *Atlasului etnografic român*, vol. V: *Dobrogea. Muntenia*, București, Editura Etnologică, 2009.
- ALM II/I: *Atlasul lingvistic moldovenesc*, vol. II, partea I, *Lexicul. Casa, obiecte de uz casnic*, de Victor Comarnițchi, Chișinău, Editura „Cartea Moldovenească”, 1972.
- ALRR–Munt. și Dobr. I, III: *Atlasul lingvistic român pe regiuni, Muntenia și Dobrogea*, autori: Teofil Teaha, Mihai Conțiu, Ion Ionică, Paul Lăzărescu Bogdan Marinescu, Valeriu Rusu, Nicolae Saramandu, Magdalena Vulpe, București, Editura Academiei Române, vol. I: 1996, vol. III, 2001.
- Bărbuț, Dicț. olt.: Dorina Bărbuț, *Dicționar de grai oltenesc*, Craiova, Asociația independentă, literă, artistică, culturală și editorială „Mileniul III”, 1990.
- BL: *Bulletin linguistique*, publié par A. Rosetti, București, 1933–1948.
- Bud, P.P.: Tit Bud, *Poezii populare din Maramureș*, adunate de..., București, 1908.
- DA: Academia Română, *Dicționarul limbii române*, București, 1913–1948.
- Delavrancea, S: B. Delavrancea, *Sultănica*, București, Tipolitgrafia St. Mihailescu, 1885.
- Delavrancea, *Opere*: B. Delavrancea, *Opere*. Ediție îngrijită, studiu introductiv, note și variante, glosar și bibliografie de Emilia Șt. Milicescu, [vol.] I–V, Editura pentru literatură, 1965–1969.
- DGS, I–II: *Dicționarul graiurilor dacoromâne sudice*, coord. Maria Marin, de Ion Ionică, Maria Marin, Anca Marinescu, Iulia Mărgărit, Teofil Teaha, volumul I, Literele A–C, 2009; volumul II, Literele D–O, 2010, București, Editura Academiei Române.
- Dicț. dialectal: *Dicționar dialectal (cuvinte, sensuri, forme)*, vol. I–V. Redactor-responsabil Rubin Udler, Chișinău, 1985.
- DL: *Dicționarul limbii române literare contemporane*. Sub direcția prof. univ. Dimitrie Macrea și acad. Emil Petrovici, vol. I–IV, București (1955, 1956, 1957, 1958).
- DLR: Academia Română, *Dicționarul limbii române (DLR)*. Serie nouă, București, 1965 ș.u.
- DM: *Dicționarul limbii române moderne*. București, 1958 (Academia Română, Institutul de Lingvistică din București).
- DNFR: Iorgu Iordan, *Dicționar al numelor de familie românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.
- DO: N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, [București], Editura Academiei, 1963.
- FOM III: *Folclor din Oltenia și Muntenia. Cântecul și poveștile Oltului. Zonele Scornicești, Drăgănești-Olt, Corabia*. Studiu introductiv de Ioan Șerb, București, Editura Minerva, 1979.
- FOM VIII: Ion Nijloveanu, *Basmе populare românești. Folclor din Oltenia și Muntenia*, București, Editura Minerva, 1982.
- Gl. Munt.: *Glosar dialectal. Muntenia*, de Maria Marin, Iulia Mărgărit, București, Editura Academiei Române, 1999.
- Gl. Olt.: *Glosar dialectal. Oltenia*, sub conducerea lui Boris Cazacu, întocmit de Galina Ghiculete, Paul Lăzărescu, Nicolae Saramandu și Magdalena Vulpe, București, Editura Academiei, 1967.
- Gl. reg.: V. Arvinte, D. Ursu, M. Bordeianu, *Glosar regional*, [București], Editura Academiei, [1961].
- Indicator: *Indicatorul localităților din România*, de Ion Iordan, Petre Găștescu, D. I. Oancea, București, Editura Academiei, 1974.
- Iordan, *Memorii*: Iorgu Iordan, *Memorii*, vol. 1–3, București, Editura Eminescu, 1976.
- Lexic reg., I–II: *Lexic regional*, I, redactor coordonator: Gh. Bulgăr, 1960; II, redactor-coordonator: Lucreția Mareș, 1967 (Societatea de Științe Istorice și Filologice).
- MAT. FOLK.: *Materialuri folkloristice*. Culese și publicate sub auspiciile Ministerului Cultelor și Învățământului Public, prin îngrijirea lui Gr. G. Tocilescu. Volumul I (*Poesia poporană*, părțile I–II)–II, București, Tipografia Corpului didactic, 1900.
- Șez.: „Șezătoarea”. *Revistă pentru literatură și tradițiuni populare*. Director Artur Corovei, Fălticeni, anul I: 1892 și urm.
- TD–Bas.: Maria Marin, Iulia Mărgărit, Victorela Neagoe, Vasile Pavel, *Graiuri românești din Basarabia, Transnistria, nordul Bucovinei și nordul Maramureșului. Texte dialectale și glosar*, (Institutul de Fonetica și Dialectologie „Al. Rosetti”), București, [f.e.], 2000.

- TD–Bulg.: Victorela Neagoe, Iulia Mărgărit, *Graiuri dacoromâne din nordul Bulgariei. Studiu lingvistic. Texte dialectale. Glosar*, București, Editura Academiei Române, 2006.
- TDM, I–III: *Texte dialectale. Muntenia*, sub conducerea lui Boris Cazacu. Vol. I, de Galina Ghiculete, Paul Lăzărescu, Maria Marin, Bogdan Marinescu, Ruxandra Pană, Magdalena Vulpe, București, Editura Academiei, 1973; vol. II, de Paul Lăzărescu, Maria Marin, Bogdan Marinescu, Victorela Neagoe, Ruxandra Pană, Magdalena Vulpe, București, Editura Academiei, 1975; vol. III, de Costin Bratu, Galina Ghiculete, Maria Marin, Bogdan Marinescu, Victorela Neagoe, Ruxandra Pană, Marilena Tiugan, Magdalena Vulpe, București, [f.e.], 1987.
- TD–Nistru: Maria Marin, Iulia Mărgărit, Victorela Neagoe, Vasile Pavel, *Graiuri românești de la est de Nistru. Texte dialectale și glosar*, București, Editura Academiei Române, 2011.
- TDRG: H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, Band I–III, Bukarest, 1903, 1911, 1924.
- TD–Ucr., Gl.: Maria Marin, Victorela Neagoe, Iulia Mărgărit, Vasile Pavel, *Graiuri românești din sud-estul Ucrainei. Studiu lingvistic. Texte dialectale. Glosar*, București, Editura Academiei Române, 2016.
- Teodorescu, P.P.: G. Dem. Teodorescu, *Poesii populare române*, Culegere de ..., București, Tipografia Modernă, 1885.
- Zanne, P.: Iuliu A. Zanne, *Proverbele românilor*, vol. I–X, [București], Editura Librăriei Socec, 1895–1912.

BIBLIOGRAFIE

- Ciobanu, Elena, 1960, „Sufixul *-eală*”, în SMFC, II, p. 129–139.
- Densusianu, Ovid, 1961, *Istoria limbii române*. Ediție îngrijită de J. Byck, vol. I, II, București, Editura Științifică.
- Dimitrescu, Florica, 1973, *Contribuții la istoria limbii române vechi*, București, Editura Didactică și Pedagogică.
- Hristea, Theodor, 1968, *Probleme de etimologie: studii, articole, note*, București, Editura Științifică.
- Ionică, Ion, 1984, „Raporturile dintre dialectologie și onomastică”, în *Tratat*, p. 92–101.
- Pascu, G., 1916, *Sufixe românești*. București, Edițiunea Academiei Române.
- Rosetti, Al., 1986[1968], *Istoria limbii române. I. De la origini până la începutul sec. al XVII-lea*. Ediție definitivă, [București], Editura Științifică și Enciclopedică, 1986 [ediția I: 1968].
- Vintilă-Rădulescu, Ioana, 1967, „Sufixul antroponimic *-ea*”, în SMFC IV, p. 47–68.

SIGLE

- SMFC: *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor*, I–VI. [București], Editura Academiei, 1959–1972.
- Tratat: Tratat de dialectologie românească*. coord. V. Rusu, Craiova, Editura „Scrișul românesc”, 1984.

ANTHROPONYMIE ET DIALECTOLOGIE, UNE RELATION NÉCESSAIRE

Résumé

Ce travail s'appuyant sur le DNFR de Iorgu Iordan, attire encore une fois l'attention sur la relation étroite entre anthroponymie et dialectologie. Pour ce faire, l'auteur a sélectionné quelques anthroponymes du dictionnaire déjà mentionné, susceptibles d'être réinterprétés conformément aux données offertes par des matériaux dialectaux récents.